

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุป

ในการศึกษา "อาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์" นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบประเภทอาชีพ การนำเสนอ และปัจจัยที่ความสัมพันธ์ในการกำหนดประเภทอาชีพ และลักษณะการนำเสนอ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศช่วงหลังข่าว 20.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5 และ 7 ในช่วงเดือน มกราคม - เมษายน 2532 จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ รัตนาวดี มนต์รักอสูร เขยบ้านนอก ทิวาหวาน สองเราชอบาริชาต จาเลขรัก เคาสน์สี่แดง สายลับสองหน้า และแวมมยุรา ในการเก็บข้อมูลจะใช้วิธีอัคร เทปโทรทัศน์ทุกตอน

ผลการศึกษารูปได้ว่า อาชีพของตัวละครหญิง ในละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่เป็นอาชีพบริการ ซึ่ง ได้แก่ อาชีพแม่บ้าน คนรับใช้ เลขานุการ นักประชาสัมพันธ์โรงแรม แม้จะมีตัวละครหญิงประกอบอาชีพระดับบริหารในระดับผู้จัดการบริษัทและระดับกรรมการผู้จัดการโรงแรม แต่ก็ เป็นตัวละครหญิงบทบาทสมทบที่ไม่มีความสำคัญกับโครงเรื่อง นอกจากนี้ยังถูกนำเสนอในลักษณะที่ไม่น่าบรารถนา คือ เป็นหญิงเจ้าอารมณ์ จุกจิกจู้จี้ เมื่อเทียบกับตัวละครชายไม่ว่าจะเป็นตัวละครบทบาทหลักหรือบทบาทสมทบ ล้วนมีอาชีพที่มีเกียรติภูมิสูง ได้แก่ อาชีพแพทย์ เจ้าของเหมือง เจ้าของไร่ ข้าราชการระดับสูง ฯลฯ อาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์จึงมีประเภทอาชีพที่จำกัด (limited) และตายตัว (stereotype) ซึ่งเมื่อเทียบกับความเป็นจริงที่สตรีทำงานหลากหลายในทุกประเภทเคียงบ่าเคียงไหล่กับชายแล้ว การนำเสนอของละครโทรทัศน์ในช่วงที่ศึกษาจึง เป็นการเดินตามหลังความเป็นจริง

ในด้านการนำเสนอ อาชีพของตัวละครหญิงถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นเพียงองค์ประกอบเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตัวละคร สถานภาพการแต่งงานหรือเป็นโสดของตัวละครหญิงสำคัญว่าการมีอาชีพ เพราะกิจกรรมของตัวละครทั้งหญิงและชาย คือ กิจกรรมเรื่องความรักและการแต่งงาน ดังนั้นตัวละครหญิงที่ได้

แต่งงาน จึงถือว่าเป็นตัวละครที่ประสบความสำเร็จในชีวิต และการแต่งงาน หมายถึง การออกจากงาน ส่วนการนำเสนอสถานที่ทางาน ฉากที่ปรากฏจะมี ลักษณะเป็นฉากตัวแทน (represented) มากกว่าเป็นฉากเหมือนจริง (presented)

ระบบธุรกิจของสื่อมวลชนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการกำหนดประเภท และลักษณะการนำเสนออาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ กล่าวคือ หัวหน้าฝ่าย รายการ/ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ นักจัดรายการละคร และผู้อำนวยการต่าง ค่าหนึ่งถึงเรตติ้ง เพราะสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และ 7 ที่จัดละครเอง จะมีรายได้จากผู้อำนวยการด้วยการขายเวลา นักจัดรายการละครที่ซื้อเวลาจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 จะต้องสร้างละครที่มีเรตติ้งสูงเพื่อสะดวก ในการหาผู้อำนวยการ นักจัดรายการละครที่ผลิตบ่อนให้ช่อง 3 ก็ต้องพยายามสร้างละครให้คิดตลาด เพื่อจะได้ทำงานกับสถานีต่อไป ส่วน ผู้อำนวยการก็มุ่งโฆษณาสินค้าในรายการที่มีเรตติ้งสูง เพื่อให้สินค้าที่โฆษณา ซึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตครั้งละมาก ๆ ไปสู่สายตาผู้ชมโทรทัศน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะ มากได้ หลังทางการตลาดจึงเป็นตัวกำหนดแนวเรื่องของละคร ซึ่งปรากฏ ว่าละครแนวชีวิตรัก เป็นที่นิยมของตลาด

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสตรีในงาน วรรณกรรมและศิลปะ โดยไม่ปรากฏความแตกต่างในเรื่องของยุคสมัย ใน วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสะท้อนบทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดให้ทำ หน้าที่ของกุลสตรี (บุญยงค์ เกศเทศ 2517) เช่นเดียวกับที่ ปราณี สุรสิทธิ์ (2527) พบว่าคาสอนสตรีไทยจากวรรณกรรมช่วงก่อน ได้รับอิทธิพลตะวันตกตั้งแต่ สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็คือการสอนให้เป็นลูกที่ดี ภรรยาที่ดี และแม่ที่ดี บทบาทของสตรีที่ปรากฏในนวนิยายก็ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่าตัวละคร หญิงมีอาชีพมากขึ้นจากอาชีพหลัก คือ ครูและเลขานุการ (สุรีย์ สุวรรณภาค 2529) โดยภาพสะท้อนอันค้ำหนั่งของผู้หญิงไทยในนวนิยายคือ "ญ หญิง อดทน" 3 ประเภท คือ อดทนต่อพระเอก ต่อแม่พระเอก และต่อการศึกษา ของสังคม (ไพสิน รุ่งรัตน์ 2531) สำหรับงานวิจัยเนื้อหาละครโทรทัศน์ครั้งนี้ ก็พบลักษณะสอดคล้องที่ว่า อาชีพของตัวละครหญิง ไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญคือ การแต่งงาน อาชีพจึงไม่ถูกเสนอในลักษณะที่เป็น "งาน" แต่เป็น "บทบาท

ของการเป็นผู้หญิง" การนำเสนออาชีพของตัวละครหญิงอย่าง ไม่สำคัญเช่นนี้ อาจจะทำให้เกิดมายาคติ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง สตรีจะได้สถานภาพทางสังคมที่สูง โดยไม่คิดว่าจะต้องทำงานหนัก เพราะได้โดยการแต่งงาน ดังที่ตัวละครหญิง ได้กลายเป็นคุณนายชั่วข้ามคืน ประการที่สอง การมีอาชีพคุกคามต่อสถาบันครอบครัวที่สตรีจะต้องหาหน้าที่ดูแล ตัวละครหญิงทุกตัวจึงมีอาชีพแม่บ้านอย่าง เดียวหลังการแต่งงาน และประการที่สาม การเป็นผู้หญิงต้องมาก่อนและ การเป็นคนมีอาชีพมาทีหลัง (Lilian Robinson 1978 : 335)

แม้โลกของละครโทรทัศน์จะ เสนออาชีพของผู้หญิงว่าไม่สำคัญ ผิดแผกไปจากโลกความเป็นจริง โดยที่ผู้หญิงซึ่ง เป็นผู้ชมละครโทรทัศน์กลุ่มใหญ่ ก็ไม่รู้ลึกถึง ความแตกต่างระหว่างโลกทั้งสอง น่าจะเป็นเพราะละครโทรทัศน์ นำเสนอ ค่านิยมหรืออุดมการณ์เรื่องชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ดังดูได้จาก

ประการที่ 1 ในโลกของละครโทรทัศน์ สตรีสามารถที่จะละทิ้งงานเดิม หลังจากการแต่งงาน โดยหาหน้าที่แม่บ้านอย่าง เดียวนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า อาชีพของผู้หญิง เป็นเพียงแรงงานสำรอง งานที่ตัวละครหญิงทำก่อนแต่งงานเป็นเพียง กิจกรรมชั่วคราวก่อนแต่งงาน งานที่หากก็เป็นเพียงงานระดับงานบริการที่ได้ ค่าตอบแทนน้อย เมื่อแต่งงานแล้ว งานของตัวละครหญิงจะเหมือนกันหมด คือ การเป็นแม่บ้าน ในขณะที่โลกความเป็นจริง ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องหางานนอกบ้าน ถึงร้อยละ 95 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2529) ที่สำคัญคือ ในโลกของ ละครโทรทัศน์ ตัวละครหญิง เหล่านี้มีความสุขและพอใจกับงานแม่บ้าน ในขณะที่ ตัวละครชายไม่มีใครละทิ้งอาชีพ ในทางตรงกันข้ามที่ยัง ไม่มีงานทำก็จะไต่งานหา ค้าง เช่น คำนวณ ในเชยบ้านนอก เป็นต้น

ประการที่ 2 อุดมการณ์ที่ว่าชายเป็นผู้หาเลี้ยงแต่ผู้เดียว โดยผู้หญิง มีหน้าที่ดูแลบ้านและบริหารทารก ซึ่งการแบ่งงานระหว่างสามีและภรรยาในลักษณะ นี้ได้ถูกถือว่าการแบ่งตามลักษณะธรรมชาติและเป็นสากล ผู้ชายที่หาหน้าที่ หาเลี้ยงจึงเป็นบุคคลที่มีคุณค่า ยังผลให้ผู้ชายดูถูกงานของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็น งานบ้าน ซึ่งมีคุณค่าเป็นงานอุดหนุน (support economy) หรืองานนอกบ้าน อื่น ๆ ของผู้หญิง ดังเช่นที่ สุขุมภู หศพล จ้างแวมมูราให้อยู่เฉย ๆ ด้วย เงินเดือนสูงลิบลัว

แนวคิดเรื่องชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องพรหมจรรย์ของผู้หญิง และเรื่องความรักแบบโรแมนติกของหนุ่มสาว คุณค่าเรื่องพรหมจรรย์ได้รับการ เติบโตขึ้นว่าผู้หญิงที่มีพรหมจรรย์จึงจะ เป็นผู้หญิงที่ดีที่ผู้ชายจะแต่งงานด้วย เพื่อที่ครอบครัวจะได้มีทายาทสืบทอดกรมรดกต่อไป คุณค่าเรื่องพรหมจรรย์จึง เสมือนเป็นสินค้าหรือราคาของผู้หญิงมี

สำหรับการ เน้นเรื่องความรักอัน โรแมนติกนั้นก็ เพราะ เมื่อผู้ชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวแล้ว ผู้หญิงไม่อยู่ในฐานะผู้ร่วมทำการผลิต ผู้หญิงจึงมีความสัมพันธ์กับชายในเรื่องส่วนตัวเท่านั้น

ประการที่ 3 การนำเสนออาชีพของละครโทรทัศน์มี 2 ลักษณะในเวลาเดียวกัน คือ ลักษณะที่ไม่สะท้อนความเป็นจริง (เบี่ยงเบนจากความ เป็นจริง) และลักษณะที่สะท้อนความเป็นจริงอย่างสมจริง

ลักษณะที่ไม่สะท้อนความเป็นจริง ละครโทรทัศน์สะท้อนภาพที่เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริงที่ว่า จำนวนตัวละครหญิงที่ทำงานมีน้อย โดยตัวละครหญิง 16 ตัว จาก 22 ตัว หรือ 72% เท่านั้นที่มีอาชีพ หากไม่นับอาชีพนักเรียน จะมีตัวละครหญิงที่มีอาชีพเพียง 12 ตัว หรือ 55% เท่านั้น ที่ทำงาน ในขณะที่โลกความเป็นจริง ผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้านถึง 90% เพื่อจุนเจือรายได้ครอบครัวให้ยังชีพอยู่ได้ โดยทำงานอยู่ในทุกประเภทงานและในทุกสภาวะการทำงาน

การนำเสนอลักษณะที่สอง คือ ละครโทรทัศน์สะท้อนอย่างจริง ๆ ถึงฐานะและประเภทอาชีพของตัวละครหญิงที่ยังต่ำกว่าของชายเหมือนในโลกความเป็นจริง โดยละครโทรทัศน์ได้ก้าวล่วงล้ำเข้าไปพูดถึงการกีดกันอาชีพที่ผู้หญิงในโลกความเป็นจริงได้รับ ซึ่งการกีดกันดังกล่าวกระทำโดยผ่านอุดมการณ์การแบ่งงานกันทำตามเพศและมาจาคติต่าง ๆ (กาญจนา แก้วเทพ 2530 : 25)

จากปรากฏการณ์ทั่วไปของละครโทรทัศน์ จะพบว่าการนำเสนออาชีพของตัวละครหญิง เป็น ไปใน 2 ลักษณะดังกล่าว จึงเท่ากับเป็นการสร้างการรับรู้ทั่วไป (generalized) ในเรื่องอาชีพแก่ผู้ชมละครโทรทัศน์ถึงอาชีพบริการ ซึ่งเป็นเพียงอาชีพประเภทหนึ่งของผู้หญิงว่าเป็นอาชีพ (ทั้งหมด) ของผู้หญิง ในขณะที่

เดียวกันก็ ไม่อาจกล่าว ใ้ว่าการ เสนออาชีพของตัวละครหญิงอย่างจำกัดและตายตัว เป็นการ เสนอที่ผิด ไปจากสภาพความเป็นจริงอย่างสิ้นเชิง โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการนำเสนออาชีพในลักษณะนั้นนอก เนื่องจากระบบธุรกิจแล้ว คือ กบว. รสนิยมของคนคุณและนวนิยายที่นำมาทำเป็นละคร

สำหรับ โลกของละคร โทรทัศน์ จะมีการนำเสนอให้เห็นว่าการถูกกีดกันจากงานดี ๆ นั้น ไม่ได้ถูกตัวละครหญิงรับรู้ว่าเป็นปัญหาสำหรับคนเอาเลย เพราะตัวละครหญิง เหล่านั้นพอใจและมีความสุขกับอาชีพหรือกิจกรรมของคนอยู่แล้ว ปัญหาที่ตัวละครหญิง เตือนครั้นก็คือ การกีดกันกันเอง เพื่อครอบครองตัวละครชาย ละครโทรทัศน์จึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการถ่ายทอดมายาคติที่ว่าชีวิตของผู้หญิงคือ การแต่งงาน ไม่ใช่การทำงาน และตัวละครหญิงอย่าง คุณวี และเพ็ชงใจ ถูกสร้างขึ้นเพื่อบอกว่าผู้หญิง ไม่เหมาะที่จะเป็นผู้บริหาร มายาคตินี้ทำหน้าที่เป็นกลไกกีดกันไม่ให้ผู้หญิง เข้าถึงงานดี ๆ ในโลกความเป็นจริงอีกทีหนึ่ง

ระบบชาย เป็นใหญ่ที่ประกอบด้วยแนวคิดที่ว่าชาย เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว คารองอยู่มาเนิ่นนาน และยังคงคารองอยู่ในสังคมยุคปัจจุบันนี้ก็ โดยผ่านกระบวนการอบรม บ่มเพาะทางสังคมตั้งแต่เด็ก ทำให้ผู้หญิงยอมรับการกำหนดบทบาทโดยมีเพศเป็น ตัวกำหนด มายาคติที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ถูก เสนอพร้อม ๆ กับสิ่งที่เรียกว่า "ความบันเทิง" จะทำให้คนดูละครโทรทัศน์ที่เป็นผู้หญิง โดยเฉพาะที่เป็นเด็กถูก อบรมบ่มเพาะให้ เข้าสู่แรงงานด้วยความคาดหวังต่ำในเรื่องอาชีพ ซึ่งหมายถึงพร้อมที่จะทำงานที่มีเกียรติภูมิต่ำ และพร้อมที่จะรับค่าจ้างต่ำกว่าชาย

ละคร โทรทัศน์จึงกำลังบอกว่าผู้หญิงควรจะเป็นอย่างไรและควรจะทำอะไรมากกว่าจะบอกว่าผู้หญิง เป็นอย่างไรและทำอะไรอยู่อย่างจริง ๆ

แม้ละครในช่วงที่ศึกษาเป็นละครในช่วง เวลาหลังข่าว 20.00 น. จะ ไม่ได้เป็นตัวแทนของละครทั้งหมด แต่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สำคัญในการศึกษาถึง "สาร" ที่ละครโทรทัศน์เสนอ ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ของคนดูในลักษณะของการอบรมบ่มเพาะ หรือกระบวนการสังคมประกิดเพราะ ละคร โทรทัศน์ผิดกับรายการอื่น ๆ ของโทรทัศน์และผิดกับสื่อประเภทอื่น เช่น หนังสือที่คนอาจจะละทิ้งสื่อชนิดนี้ เมื่อวัยเปลี่ยนแปลงไป แต่คนทั่วไปจะได้ดูละคร โทรทัศน์ ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เมื่อเติบโตและแก่ก็ยังคงดูละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะละครโทรทัศน์ จะนำเรื่องเก่าที่เคยทำเป็นละคร มาแสดงซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทางสถานีโทรทัศน์ทั้ง 4

ช่อง สลับหมุนเวียนกันไป คนก็ยังดู โดยมีผู้ชมบางท่านให้เหตุผลว่า ที่ดูเพราะเป็นนักแสดงหรือคาราโอเกะใหม่ แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ "สาร" ที่ละครโทรทัศน์เสนอเป็น "สาร" เค็ม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเนื้อหาละครโทรทัศน์ในช่วงระยะเวลาานกว่านี้ เช่น ในช่วง 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อสามารถเปรียบเทียบเห็นความเปลี่ยนแปลงหรือแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้น
2. ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาด้านผู้ส่งสาร และตัวสาร น่าที่จะได้มีการศึกษาในส่วนของผู้รับสารในแง่ของเหตุผลในการดูละครโทรทัศน์ และทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ เช่น อาชีพ การแต่งงาน ฯลฯ
3. ศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ในการกำหนดเนื้อหาละครโทรทัศน์ เช่น กบว.